

Vikinzi u Sjevernoj Americi

Lesar, Krunoslav

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:610052>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet

Rijeka

Završni rad

Vikinzi u Sjevernoj Americi

Student: Krunoslav Lesar, Preddiplomski studij povijesti i anglistike

Mentor: dr.sc.Goran Bilogrivić

Rijeka, rujan 2020.

Sadržaj

1. Sažetak	1
2. Uvod.....	2
3. Vikinška pomorska tehnologija.....	3
4. Izvori o kolonizaciji Grenlanda i ekspedicijama u Ameriku.....	5
5. Erik Crveni i kolonizacija Grenlanda.....	8
6. Društvo i religija.....	12
Društvo.....	12
Religija.....	14
7. Nordijsko otkriće Vinlanda.....	17
L'Anse aux Meadows.....	22
8. Tko su <i>skrælinzi</i> ?.....	24
9. Zašto je došlo do propasti grenlandskih naselja?.....	27
10. Zaključak.....	30
11. Literatura.....	32

1. Sažetak

Ovaj rad će se baviti nordijskom prisutnošću na Grenlandu i njihovim ekspedicijama u Vinland. Glavni korišteni izvori su Saga o Eriku Crvenom i Saga o Grenlandanima pomoću kojih će se objasniti razlozi i prve faze nordijske kolonizacije Grenlanda. Isti izvori također pružaju i uvid u vikinško istraživanje Sjeverne Amerike, stoga će i taj aspekt biti proučen. Radom se također želi prikazati način života, ustroj društva te religijska situacija na Grenlandu i u manjoj mjeri odnosi s ostatkom nordijskog svijeta. S obzirom kako na Grenlandu već postoji lokalna populacija, radom će se pokušati definirati odnosi dva društva usprkos relativno siromašnoj građi po tom pitanju. Budući da su grenlandske kolonije misteriozno propale, rad će se i osvrnuti na najvjerojatnije teorije o uzrocima propasti.

Ključne riječi: Vikinzi, Grenland, istraživanje, Erik Crveni, kolonizacija, Vinland

2. Uvod

Od kasnog 10., pa sve do ranog 15. stoljeća jugozapadna obala Grenlanda naseljena je nordijskom populacijom, većinom potomcima Islandana. Između fjordova javljaju se dva glavna središta, Zapadno i Istočno naselje te su ona centar grenlandskog društva. Ta središta nisu gradovi, već raštrkane farme. Iako su kolonije postojale otprilike četristo i pedeset godina zapravo postoji dosta malo relevantnih povijesnih izvora o Grenlandu. Glavni izvori koji opisuju inicijalnu kolonizaciju otoka su dvije sage - Saga o Eriku Crvenom i Saga o Grenlandanima, uz njih pojavljuju se i sporadične informacije Grenlandu. Sage također opisuju i ekspedicije prema misterioznom Vinlandu koji je identificiran na istoku današnje Kanade, što čini Grenlandane prvim Europljanima u Americi. Njihovo prisustvo potvrđeno je pronalaskom arheološkog nalazišta L'Anse aux Meadows. Grenlandani su bili katolici i u mnogočemu dijelili karakteristike ostalih nordijskih društava te je njihovo društvo bilo dio većeg nordijskog sjevernoatlantskog socijalnog kruga. Grenlandani dijele otok s lokalnim eskimskim kulturama, no njihov odnos nije jasno definiran. Potkraj četrnaestog stoljeća i početkom petnaestog čini se kako dolazi do postepenog pada kolonija od kojih zadnja prestaje postojati u prvoj polovici petnaestog stoljeća. Uzroci propasti nisu u potpunosti jasni te teorije variraju.

3. Vikinška pomorska tehnologija

Kako bismo shvatili Vikinge, potrebno je opisati jedan od glavnih aspekata nordijske kulture, aspekt koji je bio glavni način za njihovu ekspanziju te koji će ih naposljetku i dovesti do samog ruba svijeta - Grenlanda. Govorimo, naravno, o pomorskoj tradiciji te vikinškim lađama. Čak i prije početka vikinškog doba razvija se specifična tehnika (koja će postati obilježje vikinške brodogradnje) kojom se daske broda preklapaju jedna preko druge, a najraniji dokazi o takvoj tehnici na sjeveru Europe potječu još iz prvih stoljeća naše ere.¹ Brodogradnja se u narednim stoljećima razvija i dalje, no dolazi i do jednog misterija - zašto se pomorci Skandinavije ne koriste jedrima? Jedra su, naime, proširena diljem Galijske i Britanije tijekom rimskog doba, no iz nekog razloga nema gotovo nikakvih dokaza o korištenju jedra u Skandinaviji. Tek oko 800. godine dolazi do sve češće pojave korištenja jedara na tom području, a pronalaskom i arheološkim iskapanjem tzv. broda iz Oseberga (datiran o. 820. godinu), nađeni su materijalni dokazi korištenja jedara, s obzirom na to da je spomenuti brod iz Oseberga najstariji pronađen vikinški brod koji se njima koristi.² Čini se kako se tada, tijekom osmog stoljeća, tehnologija dovoljno razvila te omogućila Vikinzima da imaju najbolje brodove u sjevernoj Europi tijekom cijelog vikinškog doba.³

No kako zapravo Vikinzi uspijevaju doći do Grenlanda, kojim se tehnikama navigacije koriste? Vikinška navigacija bazira se na nekoliko segmenata koji obuhvaćaju proučavanje fizičkih obilježja (poput obala i otoka), praćenje ptica, drugih životinja, morskih struja, ali i praćenje zvijezda i korištenje jednostavnih uređaja poput sunčanog sata.⁴ Stoga, iako nordijci nisu imali naprednije navigacijske uređaje poput kompasa, njihovo je poznavanje pomorstva bilo dovoljno da omogući plovidbu sve do Grenlanda. Korištenjem nekih od islandskih izvora, moguće je rekonstruirati kako bi moglo izgledati tipično putovanje iz Bergena u Norveškoj pa sve do vikinških kolonija na Grenlandu. Ono što bi pomorac pokušao jest ploviti prema zemljopisnoj širini, stoga bi otplovio malo sjevernije od Bergena kako bi bio na istoj širini poput njegove destinacije. Nakon određenog dana plovidbe, pomorac bi prošao sjeverno od Shetlandskih otoka, a južno od Ferskih otoka, te bi zahvaljujući prijašnjem znanju, mogao prepoznati te otoke i tako bi znao gdje se trenutno nalazi. Daljnjom plovidbom na zapad naposljetku bi prošao i južno od Islanda, a zahvaljujući praćenju ptica i morskih životinja opet bi znao gdje se nalazi, pa čak i ako mu sam otok nije vidljiv. Nakon otprilike

¹ J. Bill, "Viking Ships And The Sea", u: S. Brink, N. Price (ur.), *The Viking World*, Routledge, 2008., str. 171.

² J. Bill, "Viking Ships", str. 171.

³ G. Jones, *The Norse Atlantic Saga*, Oxford University Press, 1964., str. 6.

⁴ K.A. Seaver, *The Last Vikings - The Epic Story of the Great Norse Voyagers*, I.B. Tauris, 2010., str. 17.

još sedam do deset dana plovidbe, pomorac bi napokon ugledao obalu Grenlanda te bi praćenjem obale naposljetku stigao na zapadnu stranu otoka, to jest na svoju glavnu destinaciju - nordijske kolonije.⁵ Vikinzi su dakle imali mogućnosti, znanje i tehnologiju za plovidbu sjevernim Atlantikom i polarnim vodama oko Grenlanda, a iako je taj otok donekle izoliran zbog svoje pozicije, vikinške su lađe definitivno mogle ploviti do Grenlanda.

⁵ Jones, *The Norse Atlantic Saga*, str. 9.

4. Izvori o kolonizaciji Grenlanda i ekspedicijama u Ameriku

Sačuvano je nekoliko glavnih izvora koji opisuju kolonizaciju Grenlanda, život na otoku te naposljetku otkriće Hellulanda, Marklanda i Vinlanda. Islandski svećenik Ari Thorgilsson hinn Frodi ("Mudri") (1068.-1148.) napisao je knjige u kojima se spominje, između ostalog, Grenland - *Islendingabok* i *Landnámabok*.⁶ On tvrdi da je informacije o Grenlandu dobio od svojega ujaka Thorkella koji je bio na Grenlandu, a koji je pak dobio informacije od osobe koja je došla na otok s prvim kolonizatorima Erika Crvenog. Pretpostavlja se kako je Ari pisao o. 1130. godine, no moguće je da su njegovi radovi u narednim stoljećima dopunjeni ili pak mijenjani.⁷ Ne možemo reći sa stopostotnom sigurnošću da je oralna tradicija na kojoj Ari bazira svoj zapis točna, no u svakom slučaju to je kronološki najbliža dostupna informacija o Grenlandu. Ari piše svega sto i pedeset godina nakon otkrića Grenlanda, pa je stoga zaista lako moguće da je ujak Thorkell razgovarao s nekim od prvih kolonizatora ili pak s nekim od potomaka istih, no problem je što su njegovi zapisi o Grenlandu dosta kratki i sažeti.

Ono što se ipak smatra kao glavni izvor jest tzv. Vinlandska saga - zapravo dvije sage koje govore nešto opširnije o kolonizaciji. Saga o Eriku Crvenom (*Eiriks saga Rauda*) i Saga o Grenlandanima (*Groenlendinga saga*) napisane su oko 1220. - 1250. godine.⁸ Obje sage govore o Eriku Crvenom i njegovoj kolonizaciji Grenlanda, ali se i poprilično fokusiraju na nekoliko ekspedicija u novootkrivenu zemlju Vinland. Smatra se kako je moguće da je Saga o Eriku napisao netko od pripadnika svećenstva te da je anonimni autor bio potomak Thorfinna Karlsefnija (vođe treće ekspedicije na Vinland) i žene mu Gudrid. Budući da se čini kako saga nastoji povećati njihovu čast i ugled te je izrazito pozitivna prema spomenutim ličnostima (posebice Gudrid, koja je, između ostalog navedena kao „izuzetna žena“⁹), lako je moguće kako je saga zapravo o njih dvoje, a ne o Eriku.¹⁰ Saga o Eriku sačuvana je u dvama oblicima - starija verzija u *Hauksbok* i mlađa u *Skalholtsbok*, prva iz ranog 13. stoljeća, dok druga potječe iz kasnog 15. stoljeća.¹¹ S obzirom da je *Hauksbok* verzija starija i „ljepše“ napisana, logično bi bilo pretpostaviti kako je to „točnija“ verzija sage. No, zaključeno je kako je baš ta verzija bila vjerojatno uređivana i njen sadržaj skratio Islandčanin Hauk

⁶ Autor *Landnámaboka* je zapravo anonimn, no smatra se kako je Ari sudjelovao u pisanju neke od najranijih verzija knjige koja je danas sačuvana u kasnijim izdanjima, *The Vinland Sagas, The Norse Discovery of America*, Magnus Magnusson, Hermann Palsson (ur.), str. 26.

⁷ A. Nedkvitne, *Norse Greenland: Viking Peasants in the Arctic*, Routledge, 2019., str. 41.

⁸ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 43.

⁹ *The Vinland Sagas*, str. 104.

¹⁰ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 43.

¹¹ *The Vinland Sagas*, str. 30.

Erlendsson (umro 1334. godine), tvorca kompilacije raznih nordijskih saga,¹² što daje verziji u *Skalholtsbok* prednost, usprkos tome što je nespretnije napisana. No valja napomenuti kako je i ta verzija vjerojatno izmijenjena u nekim segmentima, stoga je teško zaključiti koliko ona zapravo odudara (ili ne odudara) od originala.

Saga o Grenlandanima, kao što je već napomenuto, također je iz 13. stoljeća, no najstariji postojeći (nepotpuni) prijepis potječe iz kraja 14. stoljeća.¹³ Taj je prijepis napisan za Jona Hakonarsona, bogatog islandskog farmera, te je sačuvan u kolekciji raznih saga zvanj *Flateyjarbok*.¹⁴ Čini se kako ni ova saga nije sačuvana u svom izvornom obliku. Ona se također fokusira na isti sadržaj kao i Saga o Eriku te su mnogi elementi podudaraju (Erik otkriva i naseljava Grenland, ekspedicija na Vinland, od kojih jednu vodi Karlsefni, ponovni spomen Gudrid i sl.). Fokus sage je na Eriku, a posebice njegovu djecu te je on s Thorfinnom Karlsefnijem i Gudrid opet prikazan kao častan, što upućuje na to da je i ova saga vjerojatno pisana od strane nekog od njihovih potomaka ili pak da su njih dvoje izvor informacija. Kao što je već napomenuto, mnogi su elementi u dvjema sagama slični ili pak jednaki, no razlike svakako postoje. Saga o Eriku spominje samo dvije ekspedicije na Vinland (veoma kratko opisana Leifa Erikssona¹⁵ te opširnija Karlsefnijeve¹⁶), dok su u Sagi o Grenlandanima opisane čak četiri. Ta velika pažnja pridodana Karlsefnijevoj ekspediciji i čest fokus na Gudrid dodatno idu u prilog već spomenutoj ideji kako je cijela priča zapravo o njima, usprkos zavaravajućem naslovu same sage. Zanimljivo je kako Saga o Grenlandanima opisuje četvrtu i zadnju ekspediciju Erikove (navodno vanbračne) kćeri Freydis, te je ona opisana kao lukava i pokvarena¹⁷, dok je u Sagi o Eriku opisana kao neočekivana heroína koja uspijeva preplašiti i otjerati američke domoroce koji napadnu Grenlandane tijekom Karlsefnijeve ekspedicije.¹⁸

Iako su sage napisane nešto kasnije od događaja koje prikazuju i gotovo sigurno ima nekih netočnih ili preuveličanih elemenata, one ipak imenuju neke farme na Grenlandu (od kojih su mnoge identificirane arheološkim iskanjima) čime se može reći kako su dovoljno vjerodostojne, barem što se Grenlanda tiče. Iako je prilično očito iz samih saga kako su Grenlandani zaista oko 1000. godine otkrili današnju Kanadu te time postali prvi Europljani

¹² The Vinland Sagas, str. 30.

¹³ The Vinland Sagas, str. 29.; Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 45.

¹⁴ The Vinland Sagas, str. 29.

¹⁵ The Vinland Sagas, str. 85.

¹⁶ The Vinland Sagas, str. 93.

¹⁷ The Vinland Sagas, str. 67.

¹⁸ The Vinland Sagas, str. 100.

koji su uspjeli to postići, a čak su uspjeli i uspostaviti prvi kontakt s domorocima (što je, nimalo iznenađujuće, uskoro preraslo u sukob), sve do tada postojeće sumnje u točnost saga su otklonjene 1960ih godina. Naime tada je otkriveno arheološko nalazište L'Anse aux Meadows na sjeveru današnjeg Newfoundlanda (Kanada). Pronađene nordijske ruševine, datirane u doba prvih nekoliko desetljeća grenlandske kolonije, definitivno potvrđuju, barem kratkotrajnu, nordijsku prisutnost na Newfoundlandu, te ga čine glavnim kandidatom za lokaciju misterioznog Vinlanda.

5. Erik Crveni i kolonizacija Grenlanda

Godine 985. nordijski je moreplovac Erik Thorvaldsson "Crveni" (*Eiríkr Þorvaldsson hinn rauði*) otkrio i naselio najveći svjetski otok - Grenland. Iako je otok već bio naseljen lokalnom dorsetskom kulturom (čime će se baviti jedno od narednih poglavlja), Erik je bio prvi Europljanin koji otkriva Grenland. No tko je zapravo bio Erik, kako je došlo do kolonizacije i kako se razvijala grenlandska kolonija u prvim fazama svog postojanja?

Erikov je otac Thorvald prognan iz Norveške zbog „nekih ubojstava“¹⁹ te se naselio na Islandu. Erik se ženi sa Thjodhild na Islandu, no ubrzo pojedini Erikovi robovi slučajno unište tuđu farmu. Eyjolf Saur ubija spomenute robove, stoga Erik ubija njega i još jednog čovjeka što rezultira njegovim progonstvom s tog područja.²⁰ Erik ponovno dolazi u sukob, ovaj puta s jednim Thorgastom što, ponovno rezultira Erikovim progonstvom. Nešto prije Erikovih sukoba na Islandu, jedan je moreplovac imenom Gunnbjorn skrenuo s kursa na putu prema Islandu te na zapadu ugledao grebene i hridi. Tako je Gunnbjorn vjerojatno postao prvi poznati Europljanin koji je ugledao Grenland. Naknadno će ta nepoznata nova zemlja, barem do Erikove ekspedicije, biti znana na Islandu kao Gunnbjornov greben, a čija je lokacija vrlo vjerojatno jugoistočna obala Grenlanda. Iako je moguće, možda pa čak i vjerojatno, kako je Gunnbjorn doživio fenomen koji su nordijci nazivali *hillingar* - svojevrsnu varijantu fatamorgane, česta pojava u polarnim vodama koja prikazuje projekciju obale.²¹ Kako bilo da bilo, Erik Crveni navođen pričom o zagonetnom Gunnbjornovom grebenu i potaknut progonstvom plovi na zapad i otkriva Grenland. Nakon što je otplovio do istočne obale otoka, inače poznate kao negostoljubive i opasne, Erik plovi na jug do samog „vrha“ Grenlanda - današnjeg rta Farewell. Daljnjom plovidbom na sjeverozapad uz obalu otoka dolazi do mjesta koje će postati takozvano. Istočno naselje nordijske kolonije na Grenlandu - Erikov dom te sjedište kolonije. Narednih tri godine Erik plovi uz obalu na sjever, mjesto budućeg Zapadnog naselja, to jest druge nordijske kolonije.

Eriku su nove zemlje nudile mnogo. Iako je stereotip Grenlanda kao vječno zaleđenog praznog prostranstva donekle točan, posebice na sjeveru otoka i u unutrašnjosti, ta je slika veoma iskrivljena što se tiče jugozapadne obale, to jest mjesta gdje će niknuti vikinška

¹⁹ The Vinland Sagas, str. 76.

²⁰ The Vinland Sagas, str. 76.

²¹ Seaver, *The Last Vikings*, str. 160.

naselja. Grenland je nudio mnogo potencijalnim kolonistima. Istočno naselje okruženo je fjordovima s bujnom niskom vegetacijom što omogućuje pastoralnu poljoprivredu, more je bogato ribom, tuljanima i kitovima, na obali se gnijezde razne ptice, dok se u unutrašnjosti nalaze divlji sobovi te manje životinje poput arktičkih zečeva i lisica.²² Nešto sjevernije, na lokaciji Zapadnog naselja, situacija je ponešto drugačija. Naime zbog manjka pašnjaka i oštrijih zima, život je vjerojatno bio teži, a tamo su i ostvareni prvi kontakti s lokalnim domorodačkim stanovništvom (kojeg nema na samom jugu otoka), no prednost te kolonije jest mnogo lakša mogućnost organiziranja arktičkih lovačkih ekspedicija.²³

Erik se nakon tri godine i nakon isteka njegova progonstva, vratio na Island. Razriješio je sukob s Thorgastom te se vraća u novootkrivenu zemlju koju namjerava kolonizirati. Erik, veoma lukavo, daje novoj zemlji ime Grenland „jer će ljudima biti mnogo primamljivije ići tamo ako ima atraktivno ime”.²⁴ Erik, naravno, nije plovio sam, već je organizirao cijelu ekspediciju kolonizatora. Grenlandska saga nam daje malo detaljniji uvid: „Tog ljeta (...) dvadeset i pet brodova zaplovilo je iz Breidafjorda i Borgarfjorda, ali samo četrnaest ih je stiglo; neki su se vratili, dok je neki potonuli na moru”.²⁵ Saga također omogućuje i precizno datiranje godine kada je došlo do spomenute ekspedicije: „Bilo je to petnaest godina prije nego što je kršćanstvo ozakonjeno na Islandu...”.²⁶ Taj nam zapis omogućuje datiranje događaja u najvjerojatniju godinu 985., budući da je kršćanstvo postalo službena religija na Islandu 1000. godine. Erik je uzeo kao svoju zemlju mjesto nazvano Brattahlid ("strma padina") na području, kreativno nazvanom, Eiriksford u Istočnom naselju. Brattahlid će narednih stoljeća biti jedno od glavnih političkih središta nordijskog Grenlanda. Erikovi su suputnici, možemo pretpostaviti i njegovi prijatelji ili pak odani pratitelji, sličnim načinom naselili susjedne fjordove. Einarovo je područje postalo Einarsford, Ketilovo Ketilsford i tako dalje. Tako je Istočno naselje postalo nakupina manje ili više povezanih farmi često razbacanih među grenlandskim fjordovima. Valja i napomenuti kako je dio kolonizatora nastavio put na sjever te se nastanio na manjem, Zapadnom naselju. Moguće kako su vođe Istočnog naselja bili plemenitog roda pa su stoga spomenuta njihova imena, dok kolonizatori Zapadnog to nisu bili te možda i zato fjordovi Zapadnog naselja gotovi i ne nose imena prema vlastitim imenima.²⁷ Sada, kada je Erik stigao s prvim kolonizatorima, postavlja se pitanje o

²² Seaver, *The Last Vikings*, str. 20.

²³ Seaver, *The Last Vikings*, str. 20.

²⁴ The Vinland Sagas, str. 78.

²⁵ The Vinland Sagas, str. 51.

²⁶ The Vinland Sagas, str. 51.

²⁷ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 68.

kojem broju ljudi se rad, to jest, koliki se broj nordijaca naselio u inicijalnom valu kolonizacije? Ako je vjerovati izvorima kako je četrnaest brodova stiglo na Grenland, valja se pozabaviti s ponešto matematike kako bi se dobila gruba procjena broja ljudi. Ako bi na brodu za istraživanje bilo 20-35 ljudi, a taj bi se broj povećao na 35-60, jer je svrha kolonizacija, a ne samo istraživanje, stoga Nedkvitne zaključuje kako je na četrnaest brodova moglo biti između 490 i 840 ljudi (pa čak i do 1500 ako ubrojimo i navodno izgubljenih 11 brodova).²⁸ Dakle u prvoj fazi kolonizacije moglo je biti između 500 i 1500 kolonizatora, no broj je vrlo vjerojatno bliži nižem broju,²⁹ s obzirom da se pretpostavlja kako je na vrhuncu grenlandske kolonije (oko 1200. godine) bilo svega nešto više od 2000 stanovnika, dok je prosjek bio oko 1400 stanovnika.³⁰ Također valja napomenuti kako postoje i pretpostavke da je populacija mogla biti i između 2000 do 6000 stanovnika.³¹

Erik je od početka prihvaćen kao vođa obaju kolonija, i Istočne i Zapadne, te je „bio izuzetno poštovan i svi su ljudi Grenlanda prihvatili njegov autoritet”.³² Uz Erika naseljavaju se i članovi njegove obitelji - žena Thjodhild, sinovi Leif, Thorvald, Thorstein i kći Freydis (s Erikovom djecom ćemo se baviti u nekom od narednih poglavlja, budući da su oni vodili ekspedicije na Vinland). S obzirom da zime na Grenlandu mogu biti izrazito oštre, prva stvar koju su kolonizatori trebali učiniti je pripremiti se za zimu. Postoje dokazi kako su prvi Grenlandani koristili tehniku paleža visoke lokalne šikare, što upućuje kako su bili svjesni da se treba dobro pripremiti za zimu.³³ Počinje i gradnja prvih kuća, inspiriranih, dakako, islandskom arhitekturom. Kuće su građene od treseta ili pak kamenja, dok je drvo (kojeg je bilo manjak na otoku) korišteno za potporanj, za vrata ili ako ga je bilo višak za unutarnji namještaj. Kuće nisu imale prozore ni dimnjak već rupu u krovu za dim, dok je pod bio pokriven šljunkom ili grančicama. Unutra su se čuvale zalihe, održavala se vatra, postojala su mjesta za spavanje i kuhanje, a ako je bilo moguće kuće su bile i dekorirane. Naposljetku su izgrađene i štale za domaće životinje koje su bile ključne za preživljavanje zbog mlijeka, vune i mesa. Sve u svemu, čini se kako je život na Grenlandu na početku bio relativno skroman i težak, no i ne toliko drugačiji nego na susjednom Islandu, iako je, pretpostavljam, Island je

²⁸ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 71.

²⁹ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 71.

³⁰ J. Arneborg, "The Norse settlements in Greenland", u: S. Brink, N. Price (ur.), *The Viking World*, Routledge, 2008., str. 591.

³¹ J. Arneborg, "Norse Greenland: Reflections on Settlement and Depopulation", u: J. Barrett (ur.), *Contact, Continuity, and Collapse, The Norse Colonization of the North Atlantic*, Brepols, str. 165.

³² *The Vinland Sagas*, str. 52.

³³ Seaver, *The Last Vikings*, str. 25.

uživao prednost veće prometne i trgovačke povezanosti, posebice na samom početku grenlandske kolonije.

6. Društvo i religija

Društvo

Dolaskom Erika i nordijskih kolonizatora započelo je razdoblje vikinške aktivnosti na Grenlandu koje će trajati četrinstotinjak godina te se, naravno, tijekom tog razdoblja formira jedinstveno, ali opet dio većeg sjevernoatlantskog nordijskog kulturnog-društvenog kruga, grenlandsko društvo. To će društvo uspješno integrirati i savladati korištenje lokalnih resursa koji će omogućiti preživljavanje kolonije čak četiri stoljeća. Grenlandske kolonije nisu bile gradovi. Kada bismo posjetili recimo Istočno naselje tijekom razdoblja kolonizacije vidjeli bismo donekle razbacane, ali opet povezane farme diljem obale i fjordova. Osim farmi izgrađene su crkve i religijski objekti te naravno građevine za domaće životinje poput štala. Dokumentirano je oko 500 nordijskih nalazišta u Istočnom naselju i oko 100 u Zapadnom.³⁴

Političko središte obaju kolonija, posebice tijekom inicijalnog perioda kolonizacije, bila je Erikova farma Brattahlid te je Erik, kako je već napomenuto, uživao ugled i autoritet društva. Kada Erikov sin Leif želi organizirati ekspediciju prema Vinlandu, traži i Erika da ide s njim u istraživački pohod jer „ljudi su imali vjere u njegovu sreću i mudrost.”³⁵ Nažalost, Erik je pao s konja što ga je na koncu spriječilo u odlasku na pohod. Politički se dakle čini se kako su Erikovi potomci vladali još neko kraće vrijeme nakon njegove smrti te tada njegova linija biva zamijenjena, ali Brattahlid i dalje ostaje najvažnija farma na otoku.³⁶ Kasnije se značaj farme Brattahlid vjerojatno smanjuje te je farma naposljetku podijeljena na nekoliko manjih farmi. Ipak i dalje ostaje utjecajna, samo u drugom obliku. Naime, svojevrsna prekretnica grenlandske povijesti jest godina 1261. kada grenlandske kolonije službeno prihvaćaju vlast norveške krune, tada dio Brattahlida pripada kraljevskom zakonodavcu, to jest, predstavniku, dok drugi dio pripada biskupu, što učvršćuje norvešku vlast na otoku, a smanjuje vlast individualnih lokalnih poglavara.³⁷ Dakle, ono što se može zaključiti jest da je politička moć u prvoj fazi kolonije ležala u lokalnom utjecajnom poglavaru, vjerojatno najčešće vlasniku Brattahlida, dok je kasnije (nakon 1261. godine) mnogo važnija bila uloga kraljevskog predstavnika i biskupa.

³⁴ Arneborg, "The Norse Settlements", str. 591.

³⁵ The Vinland Sagas, str. 87.

³⁶ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 104.

³⁷ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 106.

Grenlandsko je društvo u mnogočemu funkcioniralo slično susjednom islandskom, posebice zbog toga jer nije bilo političkog utjecaja niti prevlasti iz „domovine“ Norveške, pa su stoga Grenlandci bili prepušteni vladati sami sobom. Postojalo je vijeće koje se sastajalo jednom godišnje, u prvim fazama u Brattahlídu, dok kasnije nešto južnije na mjestu Gardar (također i kasnije sjedištu biskupa).³⁸ Najvažnija osoba vijeća bila je takozvani zakonogovornik (*lögmaður*). Ta je funkcija, inače česta diljem nordijskog svijeta tijekom srednjeg vijeka, uključivala vrsno poznavanje i pamćenje zakona, te korištenje istih po potrebi.³⁹ Društvo se vjerojatno sastoji većinom od slobodnih farmera (od kojih su neki, naravno, utjecajni od drugih), nešto svećenstva te robova (posebice u prvim fazama kolonije, kada je ropstvo još postojalo na vikinškim teritorijima). No društvo slijedi već uvažene nordijske socijalne norme te uvijek ostaje dio šireg kulturnog kruga nordijskog svijeta. Ljudi nordijskih društava sjevernog Atlantika shvaćaju kako dijele isti „krug“ zbog istog jezika (staronordijskog) koji svi govore, ali se opet referiraju međusobno kao „stranci“.⁴⁰ Stoga se svi govornici nordijskog, koji nisu Grenlandci, općenito nazivaju *austmadr* (ljudi s istoka), dok su, primjerice, Norvežani „*norrön*“, a Islandci „*islenskr*“. Također postoje indikacije kako su Grenlandci razvili svoj poseban dijalekt, no, nažalost, podatka je jako malo o njihovom jeziku, stoga nema nekih definitivnih zaključaka.

Ono što je bilo mnogo važnije za preživljavanje kolonije jest rasprostranjenost resursa koji omogućuju prehranjivanje stanovništva, gradnju objekata i dobra za izvoz, to jest, za trgovinu. Grenlandsko se društvo ponajviše oslanja na pastoralnu poljoprivredu. Domaće životinje (krave, ovce i koze u ovom slučaju) pružaju mnogo - od mesa i mlijeka, do kože i vune, stoga one čine jedno od temelja i oslonaca grenlandske kolonije. Grenlandci bi tako konzumirali bilje, bobice, mliječne proizvode, alge, školjke te meso domaćih i morskih životinja.⁴¹ Zanimljivo je kako morska hrana s vremenom postaje glavni dio lokalne prehrane. Naime more oko Grenlanda bogato je tuljanima i riba, što lokalno stanovništvo u potpunosti iskorištava. Analizom pronađenih kostura na arheološkim nalazištima na Grenlandu zaključeno je kako se stanovništvo u ranijim fazama kolonije hrani pretežito mesom domaćih životinja, no u kasnijim fazama uvelike prevladava prehrana bazirana na morskim plodovima. Smatra se kako su neki od mogućih razloga tome erozija i uništavanje tla ili pak činjenica da

³⁸ Seaver, *The Last Vikings*, str. 31.

³⁹ Seaver, *The Last Vikings*, str. 31.

⁴⁰ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 86.

⁴¹ Seaver, *The Last Vikings*, str. 32.

kršćanska religija inzistira na postu i jedenju morskih plodova.⁴² Uz tuljane, neki od omiljenih ribarskih ulova bio je oslić, koji se love, čini se, nešto dalje od glavnih naselja te pomoću udica (i bez ribarskih mreža).⁴³ Iako se kit beluga ne javlja u blizini nordijskih kolonija, pronađeni su i ostaci te životinje, što upućuje kako je lokalno stanovništvo lovilo i kitove.⁴⁴ Norveška knjiga iz trinaestog stoljeća Kraljevo zrcalo (*Konungs skuggsjá*) navodi kako grenlandčani izvoze proizvode od stoke i ovaca, kože tuljana, užad od morževe kože, bjelokost od morževih kljova, dok uvoze željezo i drvo.⁴⁵ Također izvoze i krzna polarnih medvjeda te rogove narvala. Tuljani i domaće životinje jesu lokalni resursi, no kako grenlandčani pribavljaju morževe i polarne medvjede? Organiziraju se lovačke ekspedicije na daleki sjever, vjerojatno češće iz sjevernijeg Zapadnog naselja i to ponajviše u zaljev Disko (*Norðrseta*) te su pronađeni i dokazi nordijske aktivnosti na krajnjem sjeveru u obliku nekih runa datiranih iz sredine trinaestog stoljeća u blizini tjesnaca Lancaster na samo sjeveru današnje Kanade.⁴⁶

Religija

Razdoblje na prijelazu iz desetog u jedanaesto stoljeće bilo je izrazito ključno za vikinški svijet jer tada naime dolazi do povećane kristijanizacije vikinških država, stoga u tom razdoblju Norveška postaje kršćanskom državom. Islandčani također prihvaćaju kršćanstvo 999. ili 1000. godine. Prvobitni kolonizatori Grenlanda nisu svi kršćani te je sam Erik poganin, to jest, štovatelj germanske religije. Saga o Eriku govori kako je njegov sin Leif Eiriksson dobio zadatak od norveškog kralja Olafa Tryggvasona da proširi kršćanstvo diljem Grenlanda, iako se smatra kako je taj dio sage dodan naknadno te nije bio dio originalnog teksta.⁴⁷ Erikova žena Thjodhild ubrzo se preobratala na novu religiju, zajedno s mnogo ostalih te je dala izgraditi crkvu pod nazivom Thjodhildina crkva. Zanimljivo je kako se Erik nije htio preobratiti, pa je stoga njegova žena odbijala živjeti s njim, što je ovome jako išlo na živce.⁴⁸ U ranim fazama kolonije vrlo vjerojatno je bilo još nešto štovatelja germanske religije, no nikakvi poganski grobovi nisu pronađeni. Isto tako lako moguće da su ljudi pokopani u poganskoj tradiciji nekad nakon svoje smrti iznova pokopani, ovaj puta u duhu

⁴² Arneborg, "Norse Greenland", str. 169.

⁴³ Seaver, *The Last Vikings*, str. 33.

⁴⁴ Seaver, *The Last Vikings*, str. 34.

⁴⁵ Arneborg, "Norse Greenland", str. 170.

⁴⁶ Seaver, *The Last Vikings*, str. 42.

⁴⁷ The Vinland Sagas, str. 85.; Seaver, *The Last Vikings*, str. 76.

⁴⁸ The Vinland Sagas, str. 86.

kršćanske tradicije, što bi objasnilo manjak poganskih grobova.⁴⁹ Zanimljivo je kako očito tijekom inicijalne kolonizacije Grenlanda još postoje poganski elementi u društvu, pa tako u Erikovoj sagi postoji cijelo poglavlje koje opisuje kako proročica Thorbjorg tijekom gladi na Grenlandu predviđa kada će glad prestati te Gudridinu budućnost.⁵⁰ Gudrid, iako ističe kako je ona kršćanka, ipak sudjeluje u poganskom ritualu te napominje: „Nisam niti čarobnica ni vještica, no kada sam bila na Islandu, moja me pomajka Halldis naučila čari koje je nazivala čarobnjačke pjesme.”⁵¹ Iako ima nekih sumnji u točnost podataka o pokršćavanju Grenlanda (točnije već spomenute priče o Leifu Eirikssonu), većina dokaza zapravo upućuje na to kako je Grenland postao kršćanski na inicijativu kralja Norveške.⁵² U ranijoj fazi grenlandske kolonije, čini se kako je crkvena organizacija bila relativno slaba, ali u smislu da su postojeće kapelice bile privatne (što se vjerojatno temelji na sličnom anglosaskom „modelu” gdje su kapelice u vlasništvu lokalnih zemljoposjednika i sl.)⁵³ Do sad je pronađeno sedam takvih kapelica na arheološkim nalazištima i sve se nalaze u blizini farmi i to u Istočnom naselju.⁵⁴

Tek 1124. godine Grenland postaje biskupija, naime tada Grenlandani uvjeravaju norveškog kralja Sigurda Križara kako je njihovom otoku potrebna biskupija, pa kralj izabire prvog biskupa Arnolda te farma Gardar postaje središte crkvene moći na Grenlandu.⁵⁵ No on nije bio zapravo prvi biskup koji je posjetio Grenland. Naime 1112. godine Islandanin Eirik Gñupsson dolazi na otok, no njegova uloga nije sasvim jasna te znamo da on odlazi tražiti Vinland (moguće kako radi misionarskog rada?), ali očito ekspedicija nije bila uspješna jer Eirik i njegova posada više nikada nisu viđeni.⁵⁶ U posljednjima fazama kolonije čini se kako je bilo perioda kada nije bilo biskupa na Grenlandu te oni koji su, barem nominalno, držali tu titulu, nisu posjećivali otok, pa stoga nakon 1386. niti jedan grenlandski biskup nije zapravo bio na Grenlandu, iako se titula održala tijekom sljedećeg stoljeća. Neke stvari upućuju na to kako su Grenlandani krajem postojanja kolonije i tijekom odsustva biskupa počeli odmicati od kršćanske vjere te recimo papa Aleksandar VI. tvrdi 1492. godine kako su otočani bili napušteni od Crkve toliko dugo da su se vratili poganskim vjеровanjima.⁵⁷ No prema Kirsten Seaver: „nažalost, tijekom cijelog srednjeg vijeka, znanje Kurije o Grenlandu je toliko slabo

⁴⁹ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 143.

⁵⁰ The Vinland Sagas, str. 81.

⁵¹ The Vinland Sagas, str. 82.

⁵² Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 145.

⁵³ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 147.

⁵⁴ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 149.

⁵⁵ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 157., Seaver, *The Last Vikings*, str. 81.

⁵⁶ Seaver, *The Last Vikings*, str. 79.

⁵⁷ Seaver, *The Last Vikings*, str. 99.

da ta pisma ne prikazuju niti religijsko niti materijalno stanje na Grenlandu u bilo koje vrijeme."⁵⁸ Posljednja desetljeća te zagonetni uzrok propasti kolonije, biti će raspravljeni u jednom od narednih poglavlja. Ono što možemo zaključiti jest da su Grenlandčani na početku svojeg postojanja bili tek u prvim fazama prihvaćanja nove religije te je društvo u tom razdoblju vjerojatno imalo još donekle izražen utjecaj poganstva (kao što je već napomenuto, sam Erik je bio poganin). No Grenland slijedi trend ostatak nordijskog svijeta te postepeno prihvaća kršćanstvo. Znači li to da Grenland potpuno gubi dodir sa svojom poganskom prošlošću? Vjerojatno ne, barem ne potpuno. Naime zbog svoje pozicije na samom rubu poznatog svijeta, Grenlandčani vjerojatno zadržavaju neke poganske elemente ili tradicije duže od svojih nordijskih susjeda zbog manjka kontakta s ostatkom kršćanskog svijeta. Grenlandčani svakako žele biti dio kršćanskog svijeta što nam potvrđuje činjenica kako se lokalna biskupija osniva na njihovu inicijativu, pa stoga možemo pretpostaviti kako je Grenland u religijskom smislu veoma sličan ostatku kršćanske Europe, no možda s malo više poganskog nasljeđa.

⁵⁸ Seaver, *The Last Vikings*, str. 99.

7. Nordijsko otkriće Vinlanda

Vikinška je reputacija velikih povijesnih istraživača svakako zaslužena, posebice zbog činjenice kako su grenlandski vikinzi prvi Europljani koji stupaju na tlo Sjeverne Amerike.⁵⁹ Već napomenute sage govore nam i o nekoliko grenlandskih ekspedicija u nepoznatu zemlju imena Vinland (sam naziv dolazi iz staronordijskog *vin* što znači grožđe), što upućuje kako je ta zemlja morala biti dovoljno južno da bi na njenom tlu moglo rasti grožđe. Uz Vinland spominju se i Markland te Helluland. Ono što je neosporivi dokaz kako su Vikinzi zaista posjetili ta područja (danas identificirana kao obala Kanade) jest jedinstveno arheološko nalazište L'Anse aux Meadows - ostaci vikinških građevina na današnjem Newfoundlandu u Kanadi.

Izvori o istraživanju i ekspedicijama Vinlanda dolaze, naravno, iz dvije već dobro poznate sage - Sage o Eriku i Sage o Grenlandanima. Obje verzije tvrde kako je Leif Eriksson (Erikov sin) otkrio Vinland, no pod drugačijim okolnostima, dok su ostale ekspedicije opisane u drugačijim verzijama u sagama. No, počnimo s pregledom izvora. Saga o Grenlandanima tvrdi kako je nepoznatu zemlju prvi otkrio Bjarni Herjolfsson kada su on i njegova posada, na putu za Grenland, skrenuli s kursa i vidjeli: „zemlju koja nema planine, ali ima mnogo šume i manjih brda.”⁶⁰ Otkrivaju još jednu zemlju punu šume i jednu s glečerima, no Bjarni zaključuje kako to nije Grenland i odbija istražiti te zemlje, za što je kasnije i kritiziran.⁶¹ No, cijela epizoda potiče želju za daljnjim istraživanjem, stoga sin Erika Crvenog, Leif Eiriksson organizira prvu ekspediciju u novu zemlju. Prva zemlja koju on otkriva jest zadnja zemlja koju je vidio Bjarni, zemlja glečera i leda. Zemlju nazivaju Helluland (što bi se moglo prevesti kao zemlja ravnog kamenja ili kamena zemlja).⁶² Vrlo je vjerojatno kako je to današnji otok Baffin u sjevernoj Kanadi, budući da pozicija i opis otoka odgovaraju njegovoj lokaciji. Daljnjim putovanjem prema jugu otkrivaju ravnu i pošumljenu zemlju, te je prikladno nazivaju Markland (zemlja šuma). Vrlo je vjerojatno to današnji Labrador u Kanadi. Daljnjim istraživanjem nailaze na zemlju u kojoj odlučuju ostati preko zime, a zemlja je opisana kao bogata lososom, zima nije bila preoštra, te je dan trajao duže nego na Grenlandu ili pak Islandu.⁶³

⁵⁹ Grenland jest, doduše, tehnički dio Sjeverne Amerike, no nije dio kopnene mase tog kontinenta.

⁶⁰ The Vinland Sagas, str. 53.

⁶¹ The Vinland Sagas, str. 54.

⁶² The Vinland Sagas, str. 55.

⁶³ The Vinland Sagas, str. 56.

Iako Leif potiče daljnje istraživanje te nepoznate zemlje, točna lokacija nije poznata, pretpostavlja se kako je vjerojatno negdje u zaljevu St. Lawrence oko Newfoundlanda. No zemlja nije ostala bezimena, naime jedan od članova posade otkriva kako tamo raste divlje grožđe, stoga zemlja dobiva ime Vinland - zemlja grožđa. Grožđe, to jest vino je inače luksuzna roba za Vikinge jer ono ne raste u sjevernoj Europi, pa tako ni na Islandu ni Grenlandu i zato se vino treba uvoziti. No o motivaciji i razlozima „kolonizacije“ raspraviti ćemo u nastavku poglavlja. Leifova ekspedicija uzima utovar grožđa te se vraća na Grenland. Leifov brat, Thorvald, pokreće drugu ekspediciju. Oni prvobitno ne nalaze nikakve znakove ljudske prisutnosti⁶⁴, no daljnjim istraživanjem nalaze tri kožna kanua, svaki s tročlanom posadom, te ubijaju sve domoroce osim jednoga. To, naravno, dovodi do napada domorodaca te iako se Grenlandžani uspijevaju obraniti, sam Thorvald je ranjen i umire.⁶⁵ Posada se uskoro vraća kući na Grenland. Thorvaldov brat Thorstein organizira treću ekspediciju s ciljem vraćanja tijela svog brata na Grenland, no ne dolaze do Vinlanda, već se vraćaju na Grenland bez da su ikada uspjeli doći do svoje destinacije. Na Grenland dolazi Thorfinn Karlsefni, on se ženi sa Gudrid (već je napomenuto kako su njih dvoje *možda* čak i glavni likovi saga) te organizira još jednu ekspediciju prema Vinlandu.⁶⁶ Ova je ekspedicija po mnogočemu zanimljiva. Naime dolazi do prvog nenasilnog kontakta između domorodaca i pridošlica te trgovine (Grenlandžani nude mlijeko, a domoroci krzna).⁶⁷ Međutim kako se moglo i očekivati, dolazi do sukoba. Kada domoroci pokušaju uzeti vikinško oružje⁶⁸ (što je jedina stvar koju Karlsefni brani svojoj posadi da trguju), Grenlandžani ubijaju jednog domoroca. Grenlandžani uspijevaju pobijediti domoroce u bitci, no nakon toga odlaze natrag na Grenland.⁶⁹ Posljednja ekspedicija opisana u ovoj sagi je ona Leifove sestre Freydis. Ona, zajedno s dvojicom braće s Islanda stiže do Vinlanda te tamo prezimljuju. No čini se kako je cilj ovog poglavlja ocrniti Freydis, jer se ne govori mnogo o ekspediciji, već kako je ona prevarila braću, dala pogubiti njihovu posadu, svojim rukama ubila petero žena i uzela im brodove.⁷⁰ Takav slijed događaja prezentira Saga o Grenlandanima, no što kaže Saga o Eriku?

⁶⁴ The Vinland Sagas, str. 60.

⁶⁵ The Vinland Sagas, str. 61.

⁶⁶ The Vinland Sagas, str. 64.

⁶⁷ The Vinland Sagas, str. 65.

⁶⁸ The Vinland Sagas, str. 66.

⁶⁹ The Vinland Sagas, str. 67.

⁷⁰ The Vinland Sagas, str. 69.

Saga o Eriku uopće ne spominje Bjarnija, već tvrdi kako je Leif Eiriksson otkrio zemlju gdje „rastu polja divljeg žita, grožđa, a od drveća bilo je javora”.⁷¹ No nema nikakvih detalja kao što je to slučaj u drugoj sagi. Leif se vraća na Grenland te tamo njegov brat Thorstein pokreće novu ekspediciju, no zbog nemirnog mora oni plove sjevernim Atlantikom čak do Irske te se vraćaju kući bez da su uspjeli doći do Vinlanda.⁷² Prvu opisanu ekspediciju vodi već spomenuti Thorfinn Karlsefni (koji se u i ovoj verziji ženi sa Gudrid) te se njegovoj ekspediciji pripisuje otkriće Hellulanda i Marklanda. No oni još uvijek ne nalaze Vinland, već prezimljuju na mjestima što se zovu Kjalarness i Furtustrands.⁷³ Daljnjom plovidbom dolaze do zemlje bogate groždem i ribama te Karlsefnijeva ekipa ostaje tamo neko vrijeme te čak naposljetku imaju prvi kontakt s lokalnim domorcima. Sličan slijed događaja je opisan kao i u Sagi o Grenlandanima. Naime inicijalni kontakt je bio miran, te dolazi do trgovine (u ovoj verziji domoroci žele tkaninu, ali zanimljivo je kako Karlsefni opet opisan da zabranjuje trgovinu oružja). Pobješnjeli bik je uplašio domoroce (bik se spominje i u drugoj verziji) te se oni naposljetku vraćaju u velikom broju i napadaju posadu.⁷⁴ Zanimljiv kontrast likova je ovdje izražen. Naime, Karlsefnijeva posada se uplaši i počnu bježati, ali Freydis (koja je, prisjetimo se, opisana u drugoj sagi kao zla i podla) uzme mač s mrtvog Grenlandana, pokaže svoje poprsje te se počne udarati mačem po njemu, što prestraši domoroce koji pobjegnu.⁷⁵ Moguće je kako je se pod Freydis zapravo originalno mislilo na Gudrid jer je u drugoj verziji ona opisana kao trudna, dok je u ovoj to slučaj s Freydis.⁷⁶ Gudrid je također i ovdje Karlsefnijeva žena, a kako je već ranije napomenuto, lako je moguće da su same sage napisali njihovi potomci, pa ima smisla da se Gudrid prikaže u herojskom i časnom činu. Nakon cijele epizode Karlsefni i posada se vraćaju na Grenland.

Te priče iz saga su zapravo gotovo jedine pisane informacije koje imamo u vezi Vinlanda (postoji i nekoliko kasnijih kratkih spomena, no ništa tako opširno). No postavljaju se pitanja - zašto je došlo do istraživanja, zašto su Grenlandani odustali svega i jesu li ikada mogli održati "prave" kolonije?

⁷¹ The Vinland Sagas, str. 86.

⁷² The Vinland Sagas, str. 87.

⁷³ The Vinland Sagas, str. 95.

⁷⁴ The Vinland Sagas, str. 99.

⁷⁵ The Vinland Sagas, str. 100.

⁷⁶ The Vinland Sagas, str. 100.

Kolonizacija sama po sebi nije događaj, već proces, stoga se promatranjem drugih primjera kolonizacije može utvrditi kako ona slijedi određeni „uzorak”.⁷⁷ Prema svim pokazateljima istraživanja Amerike definitivno padaju pod prvu i najraniju kategoriju kolonizacije, to jest takozvanu „izviđačku” fazu - fazu koju karakterizira slanje mladih muškaraca koji čine radnu snagu i izviđače novog teritorija, no oni ostaju kratkotrajno i vraćaju se nazad od kuda su i došli.⁷⁸ Grenlandanima nije dugo trebalo da shvate kako se na zapadu nalazi još zemlja. Naime čak i ako isključimo slučajna otkrića zbog nepredvidivosti mora (poput Bjarnijevog/Leifovog slučajnog otkrića iz saga), Grenlandani su vrlo lako mogli ugledati novu zemlju na zapadu, to jest ono što će oni nazvati Helluland, a današnji je otok Baffin. Za Grenlandane je lov na sjeveru, posebice na morževe, bio izuzetno bitan. Morževi prate ledenjake, stoga lovci moraju također pratiti ledenjake, a to znači kako valja ploviti zapadnije, prema otvorenom moru, što omogućuje lovcima da vide udaljene glečere otoka Baffina.⁷⁹ Možemo dakle zaključiti kako su od praktički samog početka Grenlandani mogli pretpostaviti da postoji zemlja na zapadu.

Što je uopće potaknulo Grenlandane na daljnje istraživanje, što je nudila nova zemlja, a Grenland nije? Ljudski faktor, točnije, želja za avanturom/istraživanjem i ljudska znatiželja svakako su jedan od glavnih uzroka gledanja „iza horizonta”. Uz to, naravno, treba postojati i neka ipak materijalna motivacija, neka vrsta profita. Ovdje se ne misli nužno na profit u obliku novca ili zlata, već na resurse jer iako je Grenland nudio mnogo, kolonija je bila veoma ovisna o uvozu određenih stvari (poput drva ili vina). Čini se kako su Grenlandani odmah krenuli iskorištavati resurse koje je nudila nova zemlja: drvo, grožđe (po kojem je, kao što je već napomenuto, i sama zemlja dobila ime) te krzna (koja su, između ostalog, dobivena trgovinom s domorocima).⁸⁰ Resursi koje su mogli potencijalno biti iskorišteni, u slučaju da je kolonizacija bila uspješnija, također su bili losos, kitovi, sobovi i sl.⁸¹ Ljudi koji vode ekspedicije, barem prema sagama, djeca su Erika Crvenog što upućuje na to kako je Erikova obitelj u razdoblju istraživanja vladala Grenlandom (sam Erik umire nekad tijekom ekspedicija na Vinland). Tako, primjerice vidimo i da Erikov sin Leif Eiriksson, koji je dao sagraditi prvi kamp u novoj zemlji, takozvani *Leifsbúðir* (Leifov kamp), ne želi prepustiti

⁷⁷ B. Linderoth Wallace "L'Anse aux Meadows and Vinland: An Abandoned Experiment", u: J. Barrett (ur.), *Contact, Continuity, and Collapse, The Norse Colonization of the North Atlantic*, Brepols, str. 208.

⁷⁸ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 208.

⁷⁹ Seaver *The Last Vikings*, str. 47.

⁸⁰ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 212.

⁸¹ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 212.

kamp naknadnim istraživačima, već ga samo posuditi.⁸² To upućuje na zaključak kako je Leif nakon Erikove smrti bio svojevrsni vođa Grenlanda, ali i da je možda planirao vratiti se u novootkrivenu zemlju, no nažalost nikada nećemo saznati. Cjelokupna „kolonizacija“ trajala je veoma kratko, svega nekih desetak godina, prema jednoj procjeni od oko 1000. godine do oko 1014. godine.⁸³ Nakon tih prvobitnih pokušaja istraživanja, Vinland se spominje u izvorima još svega nekoliko puta - kada Islandanin Eirik Gnuþsson dolazi na Grenland i 1121. odlazi „tražiti“ Vinland, no nakon toga nema više nikakvih informacija o njemu ili njegovoj sudbini.⁸⁴ Nakon toga poznat je spomen broda koji se vraćao na Grenland iz Marklanda iz 1347. godine. Potencijalni kasniji kontakt s Amerikom bit će kratko raspravljen na kraju ovog poglavlja.

Dakle možemo zaključiti kako Grenlandani nikada nisu prešli onu prvu fazu kolonizacije te iako pokazuju interes za „pravu“ kolonizaciju, ni od jedne ekspedicije nije se očekivalo kako ona ostaje u novoj zemlji. Drugim riječima, svaka ekspedicija bila je isključivo u svrhu istraživanja, skupljanja resursi i očekivalo se kako će se vratiti na Grenland - dakle svrha je bila izviđačka. Birgitta Linderoth Wallace, jedna od vodećih arheologinja nordijske Amerike, navodi slijedeće (veoma uvjerljive) faktore koji su utjecali na napuštanje bilo kakve ideje kolonizacije Vinlanda: resursi nisu bili toliko atraktivni da bi se opravdao dalek put na jug (drvo se može donositi i iz mnogo bližeg Marklanda), niti Vinland nudi luksuzne resurse i političko-religijske kontakte koje nudi Europa. Udaljenost od Grenlanda do zaljeva St. Lawrence (vjerojatne lokacije Vinlanda) jest veća nego do Norveške te se samim time ne isplati slati konstante ekspedicije, posebice zbog činjenice da su „najbolji“ dijelovi Vinlanda već naseljeni neprijateljskim lokalnim stanovništvom. Uz sve to Grenland ima i relativno malu populaciju (svega par tisuća), stoga si Grenlandani ne mogu priuštiti slati neku veću količinu kolonizatora u novu zemlju, a s obzirom na to se radi o maloj populaciji, nema ni nekog pritiska na istu niti inicijative za daljnjom kolonizacijom (kao što je to bio slučaj na Islandu).⁸⁵ Navedeni razlozi vrlo uvjerljivo pokazuju zašto kolonizacija Vinlanda nikada nije zaživjela u punom jeku, te nordijski kontakt s Amerikom (vjerojatno) sveo na povremeno skupljanje drva u Marklandu i ništa više. Teorije o daljnjem nordijskom istraživanju ipak su opstale te postoji nekoliko zanimljivih pitanja i pokazatelja potencijalnog daljnjeg i nepoznatog nordijskog kontakta. U američkoj saveznoj državi Maine pronađen je norveški

⁸² The Vinland Sagas, str. 67.

⁸³ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 210.

⁸⁴ Seaver, *The Last Vikings*, str. 79.

⁸⁵ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 233.

srebrni novac datiran u kasnog 11. stoljeće na domorodačkom nalazištu iz 12. stoljeća te nema još definitivnog odgovora kako je tamo dospjela. Jesu li Grenlandani uspješno otplovili tako južno, je li ta kovanica dospjela tamo kao produkt lokalnih trgovačkih mreža ili iz nekog drugog razloga? Nažalost, ne znamo. Još jedna zanimljivost jest pronalazak dlaka bizona i crnog medvjeda tijekom arheoloških iskapanja Zapadnog naselja na Grenlandu⁸⁶. Naime te dvije životinje ne žive na otoku, te jedini način kako bi Grenlandani mogli pribaviti tako nešto jest kroz trgovinu s lokalnim stanovništvom, što upućuje kako je Grenland bio dio umreženog sistema trgovine Sjevere Amerike.

L'Anse aux Meadows

Jedini konkretni i fizički dokaz nordijske prisutnosti na američkom kontinentu jest jedinstveno arheološko nalazište L'Anse aux Meadows, smješteno na samom „vrhu“ kanadskog otoka Newfoundlanda otkriveno tek 1960-ih godina. Nalazište se sastoji od tri kompleksa zgrada, te plitkog ognjišta. Svaki kompleks sačinjava velika dvorana i manja koliba te su sve zgrade obložene tresetom preko drvenog okvira, dakle građene su istim stilom kao i grenlandske kuće.⁸⁷ To upućuje kako su zgrade bile namijenjene za dužu i trajniju upotrebu jer privremene nastambe obično nemaju trajni krov (kao što je to ovdje slučaj).⁸⁸ U nekima od naseobina pronađena su ognjišta, u jednoj kamena peć što pokazuje koje su kuće korištene kao smještaj, no također su identificirane i kovačnice, mjesta za skladištenje te popravak brodova. Ono što se ističe je jedan detalj - na cijelom nalazištu nije pronađeno ništa što bi upućivalo kako su stanovnici držali stoku. Nema nikakvih dokaza postojanja bilo kakve štale ili nečeg sličnog, nisu pronađene niti kosti domaćih životinja.⁸⁹ Pronađeni su artefakti uglavnom za osobnu upotrebu, poput pribadače, ostatka prstena, ali i stvari potrebne za popravak brodova poput ostataka daske ili užeta, željezni čavli i slično.⁹⁰ Ovo je naselje trajalo relativno kratko, kao i cijeli proces „kolonizacije“ Vinlanda te se to može i potvrditi sljedećim opažanjima. Naime količina pronađenih artefakata je relativno mala, a da je lokalitet bio nastanjen duže definitivno bi bio već broj istih (također je i količina pronađenih otpadnih ostataka relativno mala). Uz to nema nikakvih dokaza popravaka samih nastamba (što je bilo rađeno svakih 20-50 godina na sličnim nalazištima na Islandu ili Grenlandu) te naposljetku,

⁸⁶ Seaver *The Last Vikings*, str. 59.

⁸⁷ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 219.

⁸⁸ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 219.

⁸⁹ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 222.

⁹⁰ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 223.

nisu pronađeni nikakvi dokazi da je postojalo groblje niti išta slično, a trajno naselje bi definitivno imalo mjesto gdje se pokapaju mrtvi.⁹¹

Koja je, dakle, bila funkcija ovog, očito privremenog naselja? Čini se kako je to bio privremeni svojevrsni kamp (možda čak i Leifov kamp spomenut u sagama) koji je služio kao „vrata“ prema Vinlandu (to jest današnjem zaljevu St. Lawrence) te mjesto gdje su moreplovci skupljali resurse, popravljali brodove i naposljetku, vraćali se s utovarom natrag na Grenland.⁹² Manjak domaćih životinja dodatno sugerira isto, da je L'Anse aux Meadows bio svojevrsna tranzitna postaja, a ne „prava“ kolonija. Naselje je moglo smjestiti između 70 do 100 ljudi⁹³ te su većina njih vrlo vjerojatno bili muškarci, no nalazak tekstilnih alata (poput igala), sugerira kako su vjerojatno bile prisutne i neke žene.⁹⁴ Razlozi napuštanja naselja vjerojatno leže u već navedenim većim problemima vezanima uz kolonizaciju Vinlanda, no sve sugerira kako je napuštanje bilo provedeno u dobrom redu i organizirano, jer je većina stvari uzeta iz naselja, dok su pronađeni artefakti namjerno ostavljeni ili su to slučajno izgubljeni predmeti.⁹⁵

⁹¹ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 229.

⁹² Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 228.

⁹³ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 224.

⁹⁴ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 225.

⁹⁵ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 231.

8. Tko su *skrælinzi*?

Iako su Erik Crveni i njegova posada bili prvi europski naseljenici na Grenlandu, oni ipak nisu bili prvi ljudi na tom otoku. Naime sjever Grenlanda već je naseljen tzv. dorsetskom kulturom, koja će kasnije biti zamijenjena „narodom Thule“, potomcima modernih Inuita koji i danas naseljavaju taj otok. Slična je situacija bila i na jugu u zagonetnom Vinlandu gdje nordijci uspostavljaju kontakt s lokalnim domorocima, vjerojatno precima naroda Beothuk. No kako sage tvrde, prvobitni miran kontakt uskoro prerasta u sukob te je neprijateljski raspoloženo lokalno stanovništvo definitivno bilo jedan od uzroka prestanka daljnjih putovanja prema Vinlandu. Grenlandani, a i općenitije, nordijski izvori koriste samo jedan pojam za domoroce - *skræling*. Sam pojam, niti pisci koji ga koriste, ne radi distinkciju između zapravo triju različitih kultura koje obuhvaća pojam *skræling* - dvije grenlandske i jedne „vinlandske“. Najraniji primjer korištenja tog pojma je iz 1120ih godina, a upotrebljava ga Ari Thorgilsson.⁹⁶ Samo podrijetlo pojma donekle je diskutabilno jer postoji nekoliko teorija o istome. U modernom islandskom riječ se može koristiti u smislu barbara ili slabića. Čini se kako nordijci koriste taj pojam u podrugljivom smislu, te smatraju domorodačko stanovništvo inferiornijim.⁹⁷ No postoji i teorija kako je pojam *skærling* samo staro nordijski prijevod latinskog *pygmaei*.⁹⁸ Prema srednjovjekovnom shvaćanju svijeta (koje vuče inspiraciju iz ranije antike, točnije stare Grčke i Rima), na rubovima svijeta žive mali ljudi, lovci, te se nazivaju Pigmeji. Nordijsko shvaćanje svijeta bi se naravno velikom većinom poklapalo s europskim, stoga bi oni veoma lako mogli poistovjetiti domorodačko stanovništvo s legendarnim Pigmejima na rubu svijeta jer Grenland zaista jest na rubu europskog svijeta. Ali ono što je važnije pitanje jest odnos Grenlandana i lokalnog stanovništva, je li bilo trgovina ili sukoba te jesu li domoroci imali utjecaj na grenlandske kolonije?

Eskimsko je društvo u mnogočemu radikalno drugačije od nordijsko-grenlandskog. Ono je u principu lovačko-sakupljačko društvo koje se sastoji od nekoliko familija koje čine lovačku skupinu te tijekom ljeta žive u šatorima i love (najčešće) sobove i tuljane.⁹⁹ Inuiti, to jest preci modernih Inuita (većinskog stanovništva modernog Grenlanda) stigli su na taj otok u 11. stoljeću, ali već je postojala lokalna eskimska populacija zvana dorsetska kultura, koja je bila prisutna od početka 9. stoljeća.¹⁰⁰ U narednih par stoljeća, do 1300. godine, dorsetska kultura

⁹⁶ Seaver *The Last Vikings*, str. 62.

⁹⁷ Seaver, *The Last Vikings*, str. 68.

⁹⁸ Seaver *The Last Vikings*, str. 67.

⁹⁹ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 523.

¹⁰⁰ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 536.

potpuno nestaje, te je kompletno zamijenjena inuitskom. DNK analize dokazuju kako Dorset i Inuiti nisu ista skupina niti su povezani¹⁰¹, ali njihov odnos nije utvrđen. Vrlo je vjerojatno da je pridošla inuitska populacija protjerala i/ili istrijebila dorsetsku (što djelomično potvrđuju inuitske legende prvobitnim stanovnicima koje su Inuiti protjerali¹⁰²), no nema još nekih definitivnih zaključaka o sudbini dorsetske kulture. No kakav je bio odnos Grenlandana i lokalne eskimske populacije? Ari Thorgilsson oko 1130. godine prvi spominje i tvrdi da su Erik Crveni i njegova posada ugledali ostatke ljudske prisutnosti (ostaci kožnih brodova, kameni alat), ali nisu naišli na nikakve ljude.¹⁰³ Kasniji tekst *Historia Norwegie* (oko 1150. godine) kaže kako su „sjeverno od Grenlandana" (dakle, sjeverno od Zapadnog naselja) lovci nabasali na „male ljude" bez željeza.¹⁰⁴ S obzirom kako su Eskimi tada živjeli prilično sjeverno, na području zaljeva Melville, to upućuje kako su vikinški lovci putovali na daleki sjever te vjerojatno u takvim okolnostima dolazi do prvog kontakta. Na južnom Grenlandu, gdje se nalaze glavna vikinška naselja, nema lokalne eskimske populacije, ona je tijekom prvih faza nordijske kolonizacije, kao što je već napomenuto, mnogo sjevernije. Kraljevo zrcalo, napisano oko 1250. godine bavi se Grenlandom, no uopće ne spominje lokalnu populaciju, što bi sigurno bilo spomenuto da su Grenlandani trgovali/ratovali s Eskimima. Dakle ili oni još nisu započeli ekspanziju na jug, južno od zaljeva Melville, ili Grenlandani više ne love tako sjeverno.¹⁰⁵

Nestankom dorsetske kulture (koji su vjerojatno bili prvi Eskimi koji su došli u kontakt s Grenlandanima), dolaze Inuiti. Oni pak posjeduju napredniju tehnologiju poput kajaka što im omogućuje daljnje napredovanje na jug. Čini se kako do kraja 13. stoljeća Inuiti dolaze do zaljeva Disko što možda počinje brinuti Grenlandane, posebice jer je taj dio otoka mjesto gdje oni love morževe.¹⁰⁶ Islandski anali 1379. godine bilježe sljedeći događaj: „Inuiti su nasilno napali Grenlandane, te pritom ubili 18 muškaraca i zarobili dvojicu dječaka koji su postali robovi".¹⁰⁷ Taj događaj, zajedno s zapisom Ivara Bardarsona (koji će biti raspravljen u zadnjem poglavlju u kontekstu propasti kolonije) sugeriraju kako inuitsko prodiranje prema jugu zaista počinje ugrožavati Grenlandane. Jesu li Inuiti zaslužni za krajnju propast grenlandskih kolonija ili pak je to bio samo jedan od faktora bit će raspravljeno u sljedećem

¹⁰¹ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 536.

¹⁰² Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 537.

¹⁰³ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 537.

¹⁰⁴ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 538.

¹⁰⁵ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 539.

¹⁰⁶ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 540.

¹⁰⁷ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 560.

poglavlju. Također valja napomenuti kako nema nikakvih dokaza da su Inuiti u bilo kojoj fazi svoje koegzistencije s Grenlandanima pokušali kopirati ili na bilo koji način prisvojiti elemente nordijskog života ili kulture.¹⁰⁸ Stoga je, čini se, kontakt između te dvije skupine bio relativno izoliran, točnije, da iako je vjerojatno došlo do povremene trgovine i sukoba (koji je možda i rezultirao propašću kolonija), ali da nije bilo „pravog“ kontakta kojim bi jedna skupina utjecala na drugu ni obrnuto.

Što se tiče odnosa *skrælinga* s Vikinzima na prostoru Vinlanda, situacija je u mnogo zamršenija. Razlog tome je mnogo kraći kontakt te činjenica što manje-više sve informacije o kontaktu dolaze iz Vinlandskih saga. Sage opisuju, kao što je već spomenuto, da je početni kontakt bio miran i trgovačke naravi, ali ubrzo dolazi do sukoba, no tko su zapravo *skrælinzi* s kojima se Grenlandani sukobljavaju nije sigurno. Populacija koja naseljava Markland jesu vjerojatno dorsetska kultura¹⁰⁹, dok su južni narodi (oni na Newfoundlandu i Vinlandu) preci plemena Beothuk i Miqmaq.¹¹⁰ Linderoth Wallace tvrdi kako je sjeverni Newfoundland (lokacija L'Anse aux Meadows) bio privremeno nenaseljen tijekom vikinške prisutnosti na tom području, ali da su lokalne populacije (ranije dorsetska kultura, a kasnije, nekih stoljeće ili dva nakon odlaska Grenlandana, preci naroda Beothuk) povremeno naseljavale to područje.¹¹¹ Nisu pronađeni nikakvi nordijski artefakti na arheološkim lokalitetima *skrælinga* na tom području, usprkos tome što izvori tvrde da je bilo kontakta.¹¹² Lokalna domorodačka nalazišta na Newfoundlandu upućuju na to da su njihova naselja bila privremena i sezonska.¹¹³ Jedini opis lokalne domorodačke populacije koji imamo jest iz Sage o Eriku: "Bili su mali i izgledali su zlobno; imali su velike oči i široke obraze".¹¹⁴ Sukladno samoj etimologiji riječi *skræling* Grenlandani ne gledaju na domoroce baš u pozitivnom svijetlu.

Dakle možemo zaključiti kako je kontakta između domorodaca i Grenlandana definitivno bilo, posebice na sjeveru Grenlanda, gdje su se granice obaju društava doticale. Kontakt je vjerojatno bio ograničen i sporadičan, ponekad trgovačke naravi, a ponekad (posebice u kasnijim fazama tijekom inuitske "selidbe" na jug) i nasilan. Jesu li Inuiti uspješno protjerali Grenlandane s otoka ili pak je to bio sam jedan u nizu faktora koji je utjecao na propast kolonije raspraviti će sljedeće poglavlje.

¹⁰⁸ Seaver, *The Last Vikings*, str. 73.

¹⁰⁹ Jones, *The Norse Atlantic Saga*, str. 131.

¹¹⁰ Jones, *The Norse Atlantic Saga*, str. 129.

¹¹¹ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 230.

¹¹² Seaver, *The Last Vikings*, str. 73.

¹¹³ Linderoth Wallace, "L'Anse aux Meadows", str. 230.

¹¹⁴ The Vinland Sagas, str. 98.

9. Zašto je došlo do propasti grenlandskih naselja?

Godine 1721. norveški je misionar Hans Egede stigao na Grenland i pronašao ostatke nekadašnjeg Istočnog naselja i time postao prvi Europljanin koji je uspio identificirati ostatke nordijske kolonije.¹¹⁵ No to nije bio prvi pokušaj. Naime još od samog početka 16. stoljeća Danci¹¹⁶ su htjeli pronaći Grenlandane za koje se smatralo kako i dalje žive na otoku, no izolirani su. Razlog zašto su se Danci naglo "sjetili" Grenlandana bio je što su se brzo proširile priče o bogatstvima Novog svijeta te su oni naravno pokušali kapitalizirati činjenicu da su „oni“ već imali svojevrsnu koloniju u Americi.¹¹⁷ Danci, doduše, ne uspijevaju u svojoj namjeri, ali kako bilo da bilo, pitanje ostaje - što se zapravo dogodilo s Grenlandanima? Gdje su nestali ili otišli? Koja je njihova sudbina?

Postoji nekoliko glavnih teorija o sudbini stanovništva: napadi Inuita koji istrjebljuju ili protjeruju Grenlandane, napuštanje Grenlanda i povratak u „domovinu“ (Island ili Norvešku), uništenje od strane engleskih gusara i klimatske promjene. Mnoge od tih teorija imaju dobro uporište i solidne argumente, no niti jedna nema nikakav definitivni dokaz koji arheologija ili izvori mogu neosporivo potkrijepiti. Naravno, uvijek je moguće da je uzrok propasti kombinacija svih elemenata.

U ranom 15. stoljeću velik broj engleskih ribara počeo je intenzivno loviti oslić oko obala Islanda te iako su danska i engleska vlast pokušavale regulirati situaciju, ribari ne posustaju. Čak štoviše, ribari se često ponašaju kao obični gusari, pa i u više navrata pljačkaju islandske farme.¹¹⁸ Čini se kako su neki od tih gusara morali prije ili kasnije doći i do Grenlanda, no je li moguće da su uništili kolonije? Prema papinskom pismu iz 1448. godine koje tvrdi kako su Grenlandane napali „barbarski pogani“ i uništili naselja i porobili stanovništvo situacija na Grenlandu je jasna, ali postoji problem. Naime za rimsku je kuriju Grenland na apsolutnom rubu svijeta te su informacije o Grenlandu koje bi oni imali u najmanju ruku nepouzdana (čak ni sama lokacija otoka nije sigurna), stoga je izuzetno lako moguće kako taj dokument mijenja Island za Grenland, s obzirom da za Island znamo kako je došlo do engleskih pljački. Uz to nema nikakvih arheoloških indikacija o paležu na grenlandskim lokalitetima.¹¹⁹ Dakle, iako su engleski ribari/gusari vjerojatno povremeno dolazili do grenlandskih voda, nema dokaza da su utjecali na propast kolonija.

¹¹⁵ Seaver, *The Last Vikings*, str. 199.

¹¹⁶ Danska je tada vladala Norveškom i Islandom

¹¹⁷ Seaver, *The Last Vikings*, str. 186.

¹¹⁸ Seaver, *The Last Vikings*, str. 153.

¹¹⁹ Seaver, *The Last Vikings*, str. 161.

Druga je mogućnost kako su Grenlandčani uslijed ekonomskih problema ili problema bilo kakve vrste koji bi im onemogućio nastavak života na otoku jednostavno vratili u „domovinu“, točnije na Island ili u Norvešku. No i ta teorija ima previše „rupa“. Apsolutno nigdje nije zabilježeno da je došlo do takvog događaja što bi zasigurno bilo zapisano. Uz to, kada su Danci početkom 16. stoljeća pokazali interes da pronađu izgubljenu populaciju, nadbiskup Erik Valkendorf pretražio je sve informacije o Grenlandanima te on, kao organizator ekspedicije (koja nije nikada pokrenuta), kreće s pretpostavkom da je populacija još na Grenlandu.¹²⁰ Stoga nema nikakvih konkretnih dokaza da se stanovništvo vratilo, čak štoviše nema ni razloga za time. Kirsten Seaver daje dobru usporedbu: „To bi bilo kao predložiti da bi se zbog ekonomskih poteškoća današnji žitelji Bostona vratili u Englesku“.¹²¹

Zadnja teorija koju ćemo raspraviti je da su Grenlandane protjerali ili ubili Inuiti. Postoji nekoliko zapisa koji upućuju na konflikte Grenlandana i Inuita. Uz već napomenuti zapis iz 1379. (kada Inuiti ubijaju 18 muškaraca), postoje još dva relevantna koji mogu poslužiti za procijeniti situaciju na otoku. Godine 1354. u Bergenu je naređeno Paulu Knutssonu da povede brod pun naoružanih ratnika jer je kršćanstvo na Grenlandu ugroženo, a jedini pogani koji su mogli ugroziti Grenland jesu Inuiti.¹²² Ivar Bardarson (koji je definitivno bio na Grenlandu, moguće i s gore napomenutom ekspedicijom) kasnije (oko 1364. godine) daje svoju verziju događaja: „Sada Inuiti (*skrælinzi*) kontroliraju cijelo Zapadno naselje. (...) On (Bardarson) je sve to vidio i bio je jedan od onih koje je postavio zakonodavac da idu protiv *skrælinga* i da ih protjeraju iz Zapadnog naselja. Kada su stigli tamo nije bilo nikoga, ni kršćana ni pogana, samo divlje stoke“.¹²³ Doista se čini kako je Zapadno naselje podleglo napadu Inuita jer zašto bi inače farme bile napuštene (seljaci se sigurno ne bi preselili i ostavili svoje domaće životinje), a sam Bardarsonov izvještaj jasno kaže kako Inuiti kontroliraju to područje. Uz to sama je ekspedicija poslana s ciljem da se protjeraju Inuiti. Čini se kako je Zapadno naselje uništeno najkasnije 1355. godine (kada Bardarson i ekspedicija dolaze), a vjerojatno koju godinu ranije.¹²⁴ Prema Nedkvitneu sav arheološki materijal pronađen na mjestu naselja datiran je do sredine 14. stoljeća, drugim riječima nema nalaza koji su datirani nakon 1350ih.¹²⁵ U blizini Zapadnog naselja postoji arheološko nalazište, takozvana „Farma ispod pijeska“. Čini se kako su žitelji farmu napustili

¹²⁰ Seaver, *The Last Vikings*, str. 166.

¹²¹ Seaver, *The Last Vikings*, str. 165.

¹²² Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 543.

¹²³ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 548.

¹²⁴ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 551.

¹²⁵ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 552.

organizirano i bez panike te su ostavili domaće životinje.¹²⁶ S vremenom naseobine su se urušile, a jedna se nesretna koza našla na krivom mjestu u krivo vrijeme te je uginula pod ruševinama. Njeno je zamrznuto tijelo pronađeno tijekom iskopavanja i potvrđuje kako u trenutku smrti te koze ljudi nisu bili prisutni na toj farmi jer bi inače sigurno iskoristili životinju kao izvor hrane.¹²⁷ Winroth tvrdi kako je farma datirana oko 1400. godine, što je pedesetak godina nakon dolaska Ivara Bardarsona i njegovog zapisa u napuštenom Zapadnom naselju.¹²⁸ Dakle, ili je farma pogrešno datirana ili Ivar Bardarson nije temeljito pregledao naselje tijekom svoje ekspedicije.¹²⁹

Istočno naselje je nastavilo funkcionirati i početkom 15. stoljeća te zadnji dokument koji postoji vezan uz Grenland jest vjenčanje Thorsteina Olafssona i Sigridur Bjørnsdottir (dvoje Islandana koji su originalno plovili na Island iz Norveške, no morali su stati na Grenlandu). Vjenčani su 14. rujna 1408. godine. Dvije godine kasnije, 1410. godine, odlaze sa Grenlanda te je to ujedno i zadnji (poznati) kontakt s Grenlandom. Čini se kako je situacija normalna s obzirom da ništa neobično nije spomenuto. Papinski dokument iz 1448. godine, već spomenut početkom poglavlja, za Nedkvitne predstavlja sudbinu Istočnog naselja. On tvrdi da „barbarski pogani“ ne mogu biti Englezi (jer su oni kršćani) te budući da izvještaj tvrdi kako je došlo do uništenja „prije više od 30 godina“ to ulazi u vremenski okvir između 1410. i 1418. godine, to jest. nakon zadnjeg poznatog kontakta.¹³⁰ Uz to, tvrdi, nema arheoloških nalaza iz Istočnog naselja koja se mogu datirati nakon oko 1410. godine. Hans Egede tvrdi kako su ih se Inuiti bojali, točnije kako su se bojali osвете zbog toga što su oni učinili Egedeovim sunarodnjacima.¹³¹

Jesu li Inuiti bili glavni faktor propasti Grenlandana? Nedkvitne daje dosta uvjerljive i solidne argumente, dok Seaver i Arneborg tu opciju uopće ne razrađuju, već ju jedva i spominju. To, naravno, ne znači da možemo sa sigurnošću reći kako je to bio uzrok, no definitivno ne možemo i odbaciti tu opciju.

¹²⁶ A. Winroth, *The Age of the Vikings*, Princeton University Press, 2014, str. 64.

¹²⁷ Winroth, *The Age of the Vikings*, str. 65.

¹²⁸ Winroth, *The Age of the Vikings*, str. 66.

¹²⁹ Winroth, *The Age of the Vikings*, str. 66.

¹³⁰ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 569.

¹³¹ Nedkvitne, *Norse Greenland*, str. 573.

10. Zaključak

Nordijska kolonizacija Grenlanda bila je posljednja faza vikinške ekspanzije na sjevernom Atlantiku te ona kronološki nastupa potkraj takozvanog. "vikinškog doba". Prateći relativno pouzdane sage možemo rekonstruirati tijek početne kolonizacije otoka pod vodstvom Erika Crvenog te utvrditi društveni i religijski ustroj tamošnjih naselja. Kasnije faze života na Grenlandu nisu detaljno opisane u niti jednom poznatom izvoru, već se informacije crpe iz sporadičnih (najčešće islandskih) spomena Grenlanda te iz arheoloških nalazišta. Iako je velik dio Grenlanda pod ledom veći dio godine i okružen polarnim vodama punim ledenjaka, sama lokacija nordijskih naselja je pogodna za vikinški način života. Fjordovi jugozapadnog Grenlanda nude dovoljno pašnjaka za pastoralan način života i uzgoj domaćih životinja što omogućuje sličan način života kao i na susjednom Islandu. Također mora oko Grenlanda bogata su ribom i kitovima, tuljanima i morževima, dok na kopnu obitavaju arktičke lisice i polarni medvjedi što omogućuje ne samo prehranu na morskoj bazi (ribe, tuljani) već i vrijedna trgovačka dobra koja su tražena u Europi (poput morževih kljova, to jest bjelokosti ili krzna polarnih medvjeda). Grenlandani su sasvim sigurno znali iskoristiti resurse kojima su bili okruženi, što je i omogućilo da (relativno) izolirana populacija preživi sve do 15. stoljeća.

Već u najranijim fazama nordijske prisutnosti na Grenlandu avanturisti istražuju nepoznate jugozapadne obale te dolaze vjerojatno do zaljeva St. Lawrence, lokacije Vinlanda, postajući time prvi Europljani koji uspješno dolaze do Amerike. Arheološko nalazište L'Anse aux Meadows dokazuje kako se kratkotrajno i zadržavaju na obalama Newfoundlanda, no zbog raznoraznih razloga bilo kakve postojeće ambicije za daljnjom kolonizacijom bivaju napuštene. Na Grenlandu dolazi i do prvih kontakta između domorodačke inuitske populacije i Europljana, te su prvi kontakti vjerojatno sjeverno od Zapadnog naselja gdje se preklapa domet grenlandskog i eskimskog društva. Cjelokupna slika i priroda odnosa tih društava nije posve jasna, no čini se kako je kontakt većinom sporadičan te društva nemaju utjecaj jedno na drugo, barem ne većinu vremena nordijske prisutnosti. Potkraj 14. i početak 15. stoljeća posljednja je faza postojanja grenlandskih kolonija te one u zagonetnim okolnostima propadaju najkasnije do sredine 15. stoljeća. Sam uzrok nije u potpunosti jasan, ali postoji nekoliko vodećih teorija. Prema mom mišljenju sve upućuje na inuitsko potiskivanje Grenlandana i smatram kako je to jedan od glavnih faktora nestanka kolonija. Vrlo vjerojatno je još faktora utjecalo na propast i sukobi nisu jedini uzrok, no niti jedna druga teorija nije

ponudila bolji odgovor na pitanje o tome što se dogodilo s Grenlandanima. Nakon odlaska zadnjeg poznatog broda s otoka (1410. godine) s (vjerojatno) zadnjeg preostalog naselja (Istočnog naselja) gubi se svaki trag preostaloj populaciji. Kasnije potrage za Grenlandanima nisu urodile plodom, pa je vjerojatno kako do sredine 15. stoljeća nordijske populacije na Grenlandu više nema. Sama činjenica što su Grenlandani uspjeli preživjeti četiri stoljeća i ovladati ponuđenim resursima, poslati ekspedicije u Ameriku, ali sagraditi europsko srednjovjekovno društvo na samom „rubu“ svijeta definitivno je bio veliki pothvat, ali i uspjeh Vikinga. Nadajmo se samo da će arheolozi i povjesničari budućnosti uspjeti dokučiti koja je bila krajnja sudbina Grenlandana i njihovih kolonija.

11. Literatura

1. J. Arneborg, "Norse Greenland: Reflections on Settlement and Depopulation",u: J. Barrett (ur.), *Contact, Continuity, and Collapse, The Norse Colonization of the North Atlantic*, Brepols, 2003., str. 163-181.
2. J. Arneborg, "The Norse settlements in Greenland",u: S. Brink, N. Price (ur.), *The Viking World*, Routledge, 2008., str. 588-597.
3. J. Bill, "Viking Ships And The Sea",u: S. Brink, N. Price (ur.), *The Viking World*, Routledge, 2008., str. 170-180.
4. G. Jones, *The Norse Atlantic Saga*, Oxford University Press, 1964..
5. B. Linderoth Wallace "L'Anse aux Meadows and Vinland: An Abandoned Experiment" J. Barrett (ur.), *Contact, Continuity, and Collapse, The Norse Colonization of the North Atlantic*, Brepols, 2003., str. 207-238.
6. A. Nedkvitne, *Norse Greenland: Viking Peasants in the Arctic*, Routledge, 2019.
7. K.A. Seaver, *The Last Vikings - The Epic Story of the Great Norse Voyagers*, I.B. Tauris, 2010.
8. *The Vinland Sagas, The Norse Discovery of America*, Magnus Magnusson, Hermann Palsson (ur.), Penguin Books, 1965.
9. A. Winroth, *The Age of the Vikings*, Princeton University Press, 2014